

# КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ И СИГУРНОСТТА – ГЛАСЪТ НА МЛАДИТЕ ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВОТА



Проектът с номер 2020-2-BG01-KA347-079163  
бе осъществен по Програма «Еразъм+»  
с подкрепата на Центъра за развитие на  
човешките ресурси

# КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ И СИГУРНОСТТА – ГЛАСЪТ НА МЛАДИТЕ ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА

*Проектът с номер 2020-2-BG01-KA347-079163 бе осъществен по Програма «Еразъм+»  
с подкрепата на Центъра за развитие на човешките ресурси*

Софийски форум за сигурност реализира през 2020 година проект на тема „Климатичните промени и сигурността – гласът на младите за преодоляване на предизвикателствата“. Проектът бе осъществен в сътрудничество със Студентската асоциация за изследване на международните отношения – САИМО.

Основната цел бе да се даде по-голяма информираност за промените в климата и факторите, които ги предизвикват, за влиянието им върху различните сфери на човешката дейност и за подходи за справяне с тях. Особен акцент бе върху влиянието на климатичните промени върху сигурността в нейното широко разбиране – кризи, конфликти, здравна сигурност, хранителна сигурност и други. Специална цел на проекта бе да се чуе гласът на младите хора и възможностите, които те имат да влияят върху политики и конкретни решения.

В рамките на проекта бе проведено социологическо изследване за проучване на познанията и нагласите на българските граждани по въпросите на промените в климата и да съпостави получените данни с подобни изследвания в други европейски държави.

На 19 и 20 октомври 2020 година бе организирана конференция с участието на известни анализатори по проблемите на климата, експерти по сигурността, студенти, представители на неправителствени организации и медии. В заключение, участниците в проекта изготвиха пакет от препоръки, в който младите хора дават своя принос за поставяне на цели и генериране на идеи за конкретни дейности за справяне с негативните последици от климатичните промени.

Настоящият материал представя резултатите от социологическото проучване и препоръките за политики и конкретни действия, изготвени от младите участници в проекта.

*Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Публикацията отразява само личните виждания на нейния автор и от Комисията не може да бъде търсена отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.*

# СОЦИОЛОГИЧЕСКО ПРОУЧВАНЕ ОТНОСНО ПОЗНАНИЯТА И НАГЛАСИТЕ В ОБЛАСТТА НА КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ

*Проучването е част от проекта „Климатичните промени и сигурността – гласът на младите за преодоляване на предизвикателствата“, съфинансиран по програма „Еразъм +“ КДЗ и осъществен от Софийски форум за сигурност в партньорство със САИМО (Студентска асоциация за изследване на международните отношения)*

*Анализът на резултатите е изготвен от Стиляна Ташева, политически анализатор, EmergingMarketWatch (stiliana.tasheva@gmail.com)*

Климатичните промени вече не представляват далечно предизвикателство пред бъдещите поколения, а актуална тема, която предполага **спешно предприемане на мерки** за преодоляване на очакваните негативни последици. Държавите се намират в ключов момент, който трябва да определи правилната посока, защото бездействието може да доведе до необратими процеси в близко бъдеще. Въздействието на климатичните промени има широкообхватен характер и засяга пряко **социално-икономическата стабилност**, като би могло да бъде сериозна заплаха върху ключови сектори като туризъм, енергетика, селско-стопанство. В същото време, изменението на климата поставя **нови предизвикателства пред сигурността**, свързани основно с миграцията, конфликтите и здравните рискове. Някои държави ще бъдат по-уязвими към породените трудности с оглед на техните географски и социално-икономически специфики. Според Националната стратегия и План за действие за адаптация към изменението на климата<sup>1</sup>, **уязвимостта на населението** към въздействията на климатичните промени ще се усили от относително високата степен на бедност в най-засегнатите райони на България. Във връзка с гореизложеното, колкото по-рано темата стане актуална в публичното пространство и политическия дневен ред, толкова по-успешно ще бъде **адаптирането към предизвикателствата**, които климатичните промени ще поставят пред България.

Своевременното изграждане на ясни приоритети и стратегии по даден проблем, както и правилното им комуникиране, са тясно свързани с познаването на нагласите в обществото, като **проучванията представляват ценен инструмент** в тази посока. По този начин би могло да се гарантира по-адекватно насърчаване на дебата през **призмата на гражданите** и по-добро разбиране на техните възгледи при формирането на политики.

С оглед липсата на изследвания на нагласите в областта на климатичните промени в България, през октомври т.г. бе проведена анкета сред **316 пълнолетни българи**. Респондентите са от няколко възрастови групи (18-30 г., 30-50 г. и над 50г.), с разнородни социално-икономически профили, живеещи в малки и големи населени места от различни региони на страната. Целта на анкетата бе да проучи **познанията и нагласите по отношение на изменението на климата и предизвикателствата**, свързани с него. Интересно е да се отбележи, че не се наблюдават съществени разлики между различните възрастови групи. Резултатите от социологическото проучване са съпоставени със

<sup>1</sup> <https://www.moew.government.bg/bg/klimat/mejdunarodni-pregovori-i-adaptaciya/adaptaciya/>

**сходни изследвания на европейско ниво**, с цел сравнение значимостта на темата сред гражданите. Данните показват **обща картина на нагласите** в областта на климатичните промени в България, като дават посоки за последващи по-детайлни проучвания, които могат да бъдат полезни за дебата по темата, фокусирайки се по-конкретно върху отделните възрастови групи.

## С какво се свързват климатичните промени?

Проучването показва, че основните асоциации, които възникват във връзка с климатичните промени, са от **негативен характер**. Най-често посочените думи от анкетираните са свързвани с **проблем, опасност, катаклизъм, криза, спешност**, като относително малък е процентът на тези, които свързват климатичните промени с **естествен природен процес или потенциал за положителна промяна**. Тези нагласи биха могли да бъдат свързани както с негативното отношение към темата, така и с **липсата на информация за потенциалните възможности** при успешно адаптиране към климатичните промени. Най-често използваните информационни канали също са от значение, тъй като всеки един от тях поставя различен фокус по темата, като някои крият и по-голям **риск от дезинформация** и фалшиви новини (социалните мрежи). Интересен елемент от резултатите е името на младата екоактивистка **Грета Тунберг**, което фигурира сред често споменатите думи. Тази асоциация показва, че **позицията на младите хора** по темата става все по-разпознаваема, както и ролята на младежкия активизъм, който става популярен през последните две години чрез различни международни движения.

## Кои са основните фактори за климатичните промени?

Причините за климатичните промени често са в основата на дебата по темата, като в международен план продължават дискусии, свързани със **степената на човешкото въздействие върху изменението на климата**. В тази връзка, проучването постави въпрос за основния фактор, тъй като той показва **общото отношение към проблема**. Позицията на населението по отношение на причините за климатичните промени е **важна при подхода по темата**, тъй като избраната информация съществено ще се различава при хора, които не вярват в човешката намеса, например. Резултатите показват, че мнозинството от анкетираните (**86%**) считат, че климатичните промени са породени основно от човешката дейност, докато само **12%** от запитаните отбелязват, че те са в резултат на естествени циклични процеси, които не биха имали дълготрайно негативно влияние върху планетата. Тук е интересно да се отбележи, че **човешкият фактор се появява и като основна асоциация** в по-горния въпрос, което още веднъж потвърждава позицията сред анкетираните по отношение на човешкото въздействие.

## До каква степен климатичните промени са основен риск за България?

При подхода към даден проблем е важно да бъде проучено до каква степен той е позициониран като основна заплаха спрямо други актуални предизвикателства. В тази

връзка, проучването се съсредоточава и върху **оценка на риска по отношение на климатичните промени** (Фигура 1).



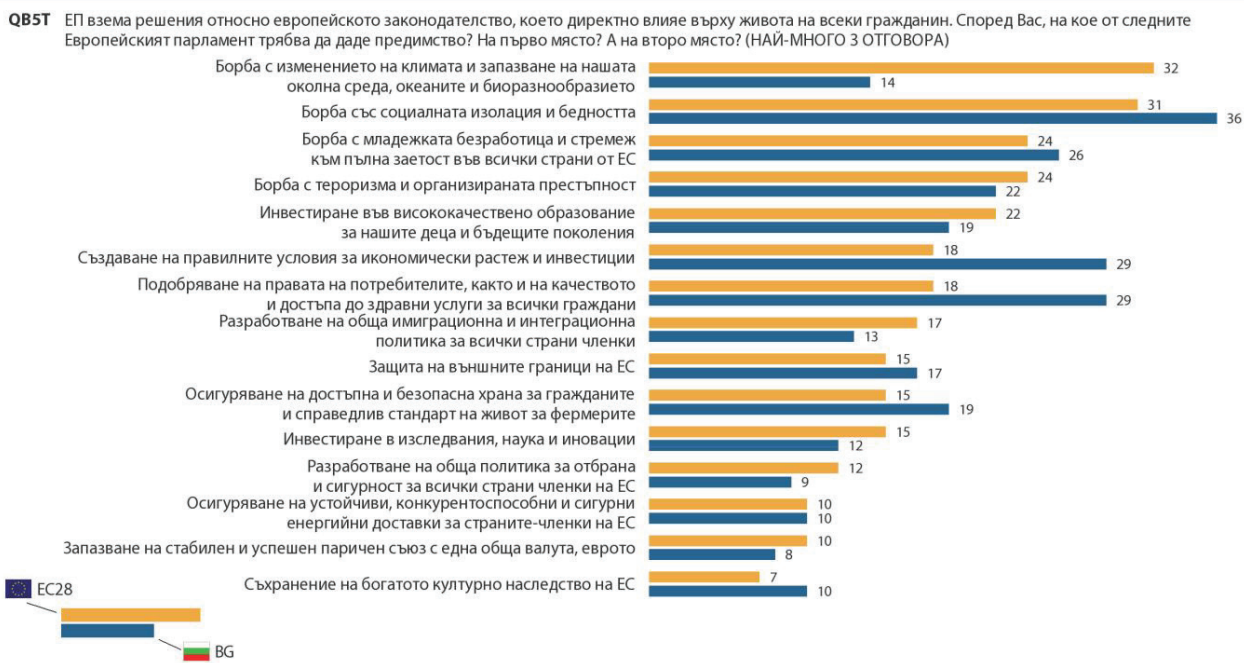
Фигура 1

Данните показват, че при позициониране на основните предизвикателства пред България по скала от 1 до 10, респондентите поставят **бедността като най-голям риск**, следвана от **миграцията**. **Климатичните промени** са поставени на **трето място** по важност от анкетираните, като след тях се нареждат пандемии, конфликтите, кибер-заплахите и тероризмът, който е поставен на последно място със съществена разлика спрямо другите. Позиционирането на бедността на първо място е очакван резултат с оглед **чувствителността на темата в България**, свързана със задълбочаващи се социално-икономически проблеми в страната. Тук е важно да бъде взет предвид и **актуалният контекст**, свързан със скорошните протести, които в основата си носят дългогодишни искания за промяна по отношение на **нивото на бедност и неравенства**. Интересно е да се отбележи, че въпреки настоящата криза с COVID-19, анкетираните определят **климатичните промени като по-голям риск спрямо пандемии**. Въпреки че изменението на климата се нарежда на водещо място сред основните предизвикателства, би могло да се предположи, че политиките по отношение на бедността ще останат **по-важна тема в публичното пространство и политическия дневен ред**. Икономическата криза, предизвикана от COVID-19, ще доведе до още по-сериозно **задълбочаване на съществуващите неравенства**, което от своя страна ще изостри социалните нагласи и очаквано би могло да доведе до напрежение и нови протести.

Парламетър 2019<sup>2</sup> показва, че българите определят социално-икономическите теми като основна тема не само на национално ниво, но и на европейско. Борбата със социалната изолация и бедността са поставени като първи приоритет за европейското законодателство (Фигура 2), а условията за икономически растеж и инвестиции и качеството на здравните услуги на второ и трето място, съответно. Това се отличава от европейските граждани, които поставят **борбата с климатичните промени като основен приоритет** за Европейския парламент пред бедността и тероризма на второ място.

<sup>2</sup> <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20191129IPR67710/climate-change-should-be-parliament-s-first-priority-according-to-citizens>

## I. ПРИОРИТЕТИ ЗА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ



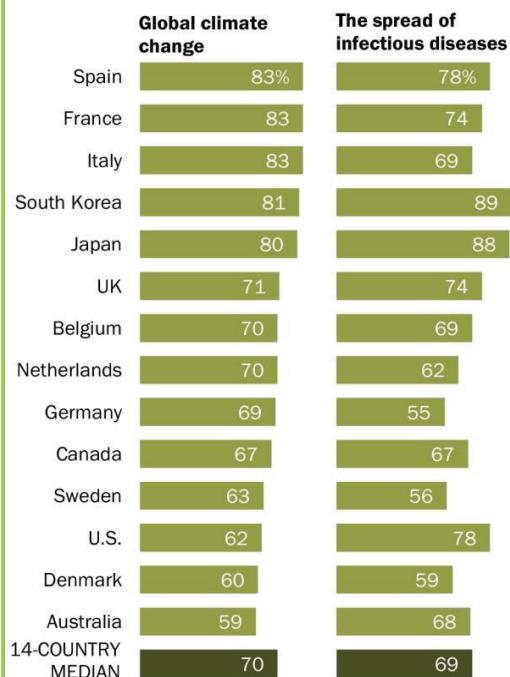
Фигура 2

Разликата във възприемането на рисковете се потвърждава и от скорошно изследване на **Изследователския център ПЮ<sup>3</sup>** (Фигура 3), проведено през лятото на тази година, когато кризата с COVID-19 и темата за втората вълна беше много актуална. Данните показват, че в седем от деветте изследвани европейски държави, запитаните считат за **основна заплаха глобалните климатични промени**, следвани от разпространението на инфекциозни болести, тероризма, кибер-атаките, а **бедността е поставена на седмо място като риск**. Процентът на анкетираните, които поставят климатичните промени на първо място е особено висок в **Испания, Италия и Франция**, където COVID-19 беше причина за голям брой жертви и щети, което още веднъж показва колко е сериозна оценката на европейските граждани по отношение на рисковете, които климатичните промени биха поставили в бъдеще.

Отличаването във възприемането на рисковете от климатичните промени между българските и други европейски граждани би могло да се тълкува и като **липса на достатъчно информация по темата** и съответно по-слабо изразен дебат в

### Majorities see climate change and infectious disease transmission as major threats

% who say \_\_\_ is a major threat to their country



Source: Summer 2020 Global Attitudes Survey. Q13a, d. "Despite Pandemic, Many Europeans Still See Climate Change as Greatest Threat to Their Countries"

PEW RESEARCH CENTER

Фигура 3

<sup>3</sup> <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/10/16/many-globally-are-as-concerned-about-climate-change-as-about-the-spread-of-infectious-diseases/>

публичното пространство, който да анализира критично и през различни призми въздействието и последиците от климатичните промени. Последващи изследвания в България биха могли да проучат по-детайлно информираността на гражданите за рисковете, свързани с изменението на климата, както и наличието на дефицит на информация в тази връзка, за да бъдат измерени по-адекватно обществените нагласи.

## Екология vs Икономика

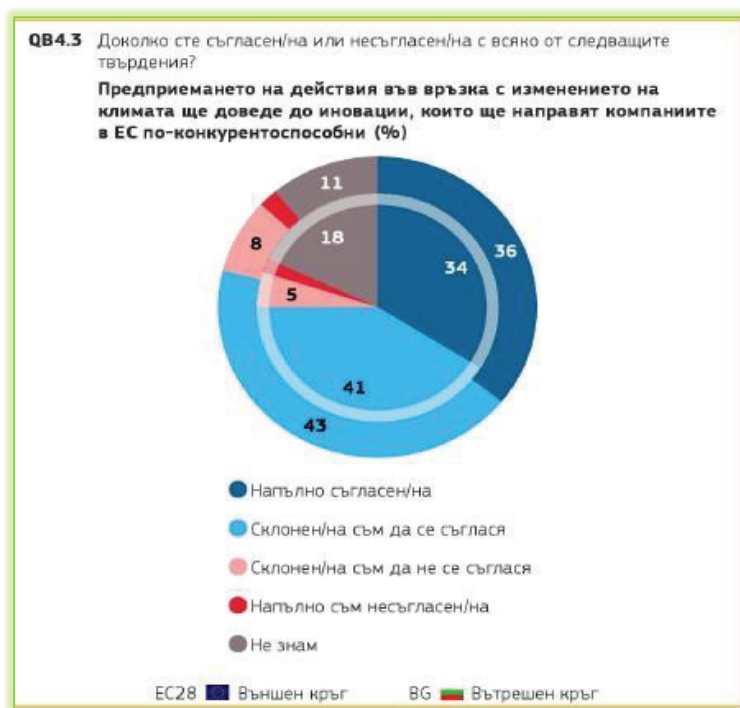
Настоящото проучване има за цел да оцени нагласите по отношение на **икономическите промени, свързани със зелените политики**. Справянето с негативните последици от изменението на климата ще доведе до сериозни трансформации в икономиката, които изискват своевременен дебат между всички заинтересовани страни. В тази връзка, нагласите на обществото ще стават все по-важни, особено в контекста на предложението на Зелената сделка и дискусиите за бъдещето на икономическия модел в Европа. В тази връзка, изследването проучва дали **преходът към по-чиста енергия в България** се разглежда като стъпка към положителна трансформация (Фигура 4).



Фигура 4

Данните показват, че **70%** от анкетираните считат, че переходът към по-чиста енергия в България ще допринесе за положителна промяна на икономическия модел и модернизация на индустрията, докато **18%** посочват, че енергийната трансформация ще доведе до задълбочаване на неравенствата в социално-икономически план и повишаване на безработицата. Тук е интересно да се отбележи, че **не се наблюдава разлика във възрастовите групи**, тъй като би могло да се очаква активно работещите да имат по-негативни нагласи спрямо рисковете от загуба на работни места.

Нагласата за положителното въздействие на зелените политики се потвърждава и от специално проучване на **Евробарометър 2019<sup>4</sup>** за **изменението на климата (Фигура 5)**, което показва, че според мнозинството от българи предприемането на действия във връзка с изменението на климата ще доведе до иновации, които ще направят компаниите в ЕС по-конкурентоспособни, като процентът е близък до средния за ЕС.

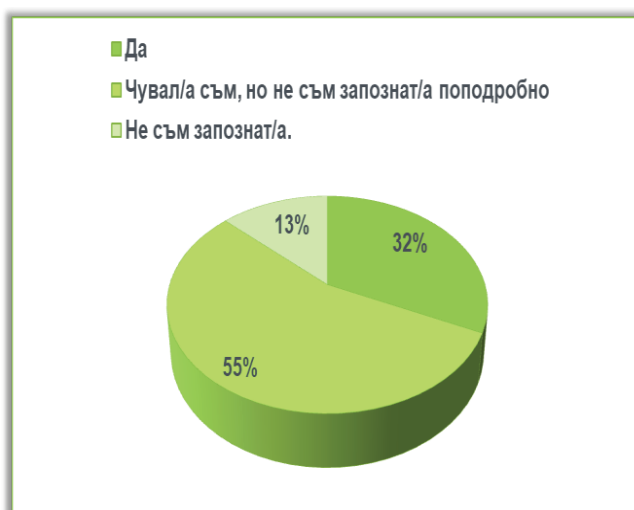


Фигура 5

## Информираност в областта на климатичните промени

При формирането на политики по даден проблем от страна на институциите е важно да бъде направена оценка на информираността по вече съществуващите инструменти. В тази връзка, проучването показва, че само **32%** от анкетираните са запознати с **европейските политики в областта на климатичните промени (Фигура 6)**. Останалите или въобще не са чували или са чували, но нямат по-сериозна информация.

Още по-малък е процентът на запознатите с **националните политики** в тази област или само **24%** от отговорилите на анкетата (Фигура 7).



Фигура 6

Данните показват, че съществува ясен **дефицит на информация** по отношение на съществуващите политики в областта на опазването на околната среда и климатичните промени. Тези резултати обаче могат да са свързани не само с липса на комуникация от страна на институциите, но и с липса на заинтересованост или негативно отношение към ролята на правителството в тази

<sup>4</sup> [https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/support/docs/report\\_2019\\_en.pdf](https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/support/docs/report_2019_en.pdf)

област. Независимо от причината обаче, те предполагат **необходимостта от провеждането на повече информационни кампании.**

Въпросът, свързан с **информационните канали**, чрез които гражданите получават информация по дадена тема, също е важен по отношение на формирането на политики. В тази връзка, проучването оценя откъде основно хората се информират за климатичните промени (Фигура 8).



Фигура 7



Фигура 8

Очаквано, **социалните мрежи заемат първо място с 35%**, като е интересно да се отбележи, че **32%** от анкетираните споделят, че търсят **целенасочено информация от различни източници**, което показва интереса по темата. **Медиите** също играят важна роля за информираността на респондентите, като **25%** от тях ги посочват като основен източник на информация. Анкетата показва, че само **7%** от запитаните се информират от **дейности в училище/университет/работа**, което до известна степен би могло да се свърже с отсъствие на темата в публичното пространство и съответно липсата на различен вид инициативи, дебати, проекти в учебно и работно пространство.

## Лидерство и ангажираност в областта на климатичните промени

Настоящото проучване има за цел също така да оцени нагласите за **лидерството и отговорните страни** по темата, както и ангажираността от страна на гражданите. В тази връзка, анкетата се фокусира върху оценка на **ролята на правителството** в опазването на околната среда (Фигура 9).



Фигура 9

Запитани дали правителството прави достатъчно за опазването на околната среда и преодоляването на негативните влияния от климатичните промени, категорично положително мнение имат **само 14%**. Мнозинството от запитаните считат, че **правителството не предприема необходимите мерки** или че те са недостатъчни и неефективни.

До известна степен **този отговор е очакван** в контекста на постоянно появяващите се информации за строителство в защитени зони, незаконен внос и горене на отпадъци, екологични катастрофи и други. Негативната оценка би могла да се свърже и с **липсата на комуникация** от страна на правителството по отношение на предприеманите действия в областта, както и дефицита на информация за провежданите политики, както бе отбелязано по-горе (Фигура 7).

По-голямата част от респондентите считат за **най-активни** в опазването на природата и климатичните промени **неправителствените организации (42%)** и **гражданите (24%)**. Данните потвърждават отново **негативната оценка за ролята на правителството**, като само **2%** от анкетираните определят институциите като активни в областта. Важно е да се отбележи, че **19%** от запитаните не определят никого като активен, което до известна степен показва, че няма достатъчно активни страни по темата като цяло.

Проучването поставя акцент и върху **участието на младите хора**, тъй като те следва да имат ключова роля в диалога по темата като пряко засегната група. Младите са допринесли най-малко за изменението на климата, но рискуват да понесат най-големи последствия и често остават извън процесите на вземане на решения. Резултатите показват, че те са оценени като **важна група в диалога за климатичните промени**,



Фигура 10

като мнозинството от запитаните считат, че младите хора следва да бъдат по-активно включвани в обсъждането на мерки и участие в процесите на вземане на решения.

Данните показват, че анкетираните имат профил на **ангажирани граждани** по темата с готовност да се включват в каузи за преодоляване на негативното влияние от климатичните промени. **87%** от запитаните отбелязват, че са предприемали до момента някакви действия с цел опазване на околната среда.

В същото време, анкетираните биха имали интерес да се включват в различни дейности (Фигура 11), целящи преодоляване на негативните процеси от климатичните промени, като най-голям е процентът на **водене на по-екологично съобразен начин на живот, участие в различни инициативи за почистване и облагородяване на околната среда, както и участие в кампании за повишаване информираността на гражданите**. Тези резултати показват, че описаните по-горе нагласи са свързани с позиции на граждани, които имат екологично самосъзнание и се интересуват пряко от темата по един или друг начин.



Фигура 11

## Заклучение

Българските граждани, като част от европейското семейство, стават все по-**чувствителни по темата** за климатичните промени и последиците, които те носят със себе си. Проучването показва, че респондентите са **ангажирани в областта** и отчитат необходимостта от по-адекватни и своевременни мерки. ЕС вече поставя ясни приоритети по пътя към зелената трансформация, към които България следва да се адаптира своевременно по най-подходящия за икономиката начин. В противен случай, настъпващите промени биха допринесли за **задълбочаване на неравенствата в социално-икономически аспект**, висока безработица и пропуснати шансове за положителна трансформация на икономиката.

Резултатите от проучването показват **ясен дефицит на информация и комуникация** по темата в публичното пространство. Обществото следва да бъде „въоръжено“ с информация, за да има отношение по проблема, да бъде по-активно с позиция и инициативи и да води конструктивни дискусии, които стават повече от необходими в контекста на очакваните промени на европейско ниво. Без диалог и адекватен дебат по темата,

страната не би успяла да се адаптира успешно към настъпващата зелена трансформация, тъй като тя предполага съществени промени в обществото и икономиката. Информацията е ключов фактор и с оглед на големия процент фалшиви новини и манипулативни данни по темата, разпространявани най-често в социалните мрежи.

В тази връзка, **институциите** следва да имат по-активна роля в информираността по темата чрез различни **образователни и медийни кампании**. Необходимо е да бъдат ясно **идентифицирани предизвикателствата**, които климатичните промени поставят пред България и последиците, които ще донесат със себе си. За тази цел е нужно и инициирането на **конструктивен диалог между гражданите, академичната среда, бизнеса и институциите**, който да изведе най-добрите сценарии за **всеобхватен подход** с цел управление и противодействие на процесите на климатичните промени. Младите хора също следва да бъдат активно включени, като група, която ще бъде пряко повлияна от решенията, които се взимат днес. При формирането на националните приоритети и стратегии по тази чувствителна тема за страната, е важно да бъде направено **по-детайлно проучване на нагласите в обществото**, като настоящото проучване предоставя обща картина и дава посоки за по-детайлно изследване.

Проучването показва и че **институциите следва да подобрят комуникацията** по отношение на вече съществуващи инструменти и политики, тъй като липсата на такава често води до негативна оценка за ролята на правителството в областта. Тези нагласи водят и до **липса на доверие**, което е от изключителна важност по тази тема, тъй като тя се свързва с инициирането на значителни промени за обществото в бъдеще, които не биха могли да се въведат успешно без достатъчна доза доверие от страна на гражданите.

Анкетата показва, че много малък процент от запитаните получават информация по темата от дейности в училище/университет. **Образованието следва да служи като основен инструмент** при изграждането на екологично самосъзнание и активна гражданска позиция. Въвеждането на темата за климатичните промени чрез предмети в училище следва да бъде приоритет, тъй като тези въпроси ще стават все по-актуални в обществото. Всеки човек е отговорен към околната среда и опазването на природата трябва да бъде изградено **като ценност още от ранна детска възраст**. Университетите също биха могли да въведат темата в много от съществуващите програми, предвид факта, че тя има широкообхватен характер и засяга много различни сектори.

Темата за климатичните промени е време да стане част от дебатите в публичното пространство, за да бъде своевременно изграден ясен подход към настъпващите промени.

## Библиография

1. „Въпреки пандемията, много европейци все още виждат изменението на климата като най-голямата заплаха за своите страни“, Изследователски център ПЮ, 2020.
2. Национална стратегия за адаптация към изменението на климата и План за действие, 2019, 6-7.
3. Парламентър, Евробарометър 92.2, 2019 Европейски парламент.
4. Специален Евробарометър 490, 2019, Европейска комисия.

## КАКВО Е МНЕНИЕТО НА УЧАСТНИЦИТЕ В КОНФЕРЕНЦИЯТА ПО ОСНОВНИТЕ ВЪПРОСИ, СВЪРЗАНИ С КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ

*Софийски форум за сигурност се обърна с три въпроса към нашите лектори и участници в конференцията. Тези въпроси са свързани с оценката на климатичните промени и мерките, които трябва да се вземат на национално ниво.*

### ВЪПРОС 1. КАКВО ПРЕДСТАВЛЯВАТ СПОРЕД ВАС И С КАКВО ОСНОВНО СВЪРЗВАТЕ КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ?

**Професор Георги Рачев, водещ експерт-климатолог, Геолого-географски факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“**

Климатът представлява статистическия ансамбъл от състоянията през които преминава климатичната система за период от няколко десетилетия. Климатичните промени са също глобални, не се вменят в национални или географски граници. Точно затова климатичните промени не могат да се решат чрез регионални реформи и действия.

Човешката дейност оказва съществено значение върху силата и посоката на климатичните промени, най-вече чрез промените приземния слой въздух, а през последните тридесет години и на високата тропосфера, промяна на естествения ландшафт (открит добив на полезни изкопаеми, урбанизация, строителство, посевни площи и активно животновъдство и други), промяна на естествения воден баланс, промяна на естествения кръговрат на въглерода и т.н.

Основния въпрос е не дали, а какво и колко значимо е антропогенното участие в настъпващите климатични промени. Изключително дискуссионен от научна гледна точка въпрос, тъй като климатът е природно явление, което не е стационарно и се променя непрекъснато. В тази връзка се налага едно ново виждане, че няма нужда да се чака отговорът на този въпрос, а трябва да се намали антропогенното природоползване. На първо време трябва да се намали антропогенният въглероден натиск върху атмосферата и да се стопира рязкото увеличение на CO<sub>2</sub> (към този момент 415 милионни части), а оттук и забавяне прогресиращото увеличаване на приземните температури.

**Подполковник Светозар Босилков, експерт в Центъра за компетенции на НАТО по управление на кризи в София**

Първото искам да кажа, че не трябва да свързваме климатичните промени непременно с нещо негативно. Ние живеем в динамична среда, в която всичко се променя, в това число и ние. И ако климатът се променя, то това означава, че ще ни се наложи да положим усилия за да се адаптираме към тези промени. Тук вече идват двата големи въпроса и те са скоростта, с която настъпват климатичните промени днес и доколко човечеството ще успее да се подготви за последствията. Като се абстрахираме от статистическата информация (все пак трудно бихме могли да усетим един или два градуса по-висока средно годишна температура), самите ние виждаме, как се променят сезоните и как това сякаш става много осезаемо. Като естествено следствие от това някъде ще стане по-сухо или по-студено, на други места бурите и наводненията ще стават по-чести и екстремни, а пък на трети места ще се имат повече слънчево време.

**Боряна Каменова, директор на дирекция „Политика по изменение на климата“, Министерството на околната среда и водите**

Климатичните промени са огромно предизвикателство пред човечеството, но също така и неве-

роятна възможност за преход към по-устойчив модел на производство и потребление. Свързвам климатичните промени с цялостната трансформация, към която те ни водят, с цел ресурсна и енергийна ефективност, преход към възобновяеми източници на енергия и по-екологичен транспорт.

**д-р Иво Цеков, преподавател в Софийския университет „Св. Климент Охридски“**

Климатичните промени са изменения в многогодишния цикъл на относително стабилния и постоянен климат в определени региони и на Земята като цяло. Причините за тези промени биват редица, голямата част от тях антропогенни, но съществуват и други свързани със природната активност. Повишаването на температурите и промените в океанските течения биха довели до разрастване на пустините, изостряне на климатичните крайности, най-вече на периодите на суша и на опустошителни бури.

Тези процеси следва да бъдат разглеждани неразделно с демографските и хуманитарни тенденции в най-засегнатите региони, тъй като те ще предопределят съдбата на местното население и в редица случаи ще доведат до цялостни изменения в социалната структура.

**Теодора Полимерова, Директор на дирекция „Климат, енергия и въздух“ в Столична община**

Изменението на климата е факт и всички ние усещаме неговите проявления, като по-топлото от обичайното време, по-честите екстремни климатични явления, по-обилните, но и по-редки дъждове. Климатът се е променял многократно в историята на нашата планета, но това което ни изправя пред предизвикателство са бързите темпове, с които климатичните промени се случват в последните десетилетия. И тъй като климатичните промени ще продължат и в бъдеще, прилагането на ефективни стратегии и политики за адаптация към тях са от особено значение за намаляване на тяхното неблагоприятно въздействие.

**д-р Мира Кънева, преподавател в Софийския университет „Св. Климент Охридски“**

Климатичните промени са осезаемо свидетелство, че живеем в ерата на Антропоцена, в която всяко човешко действие оставя отпечатък върху заобикалящата ни среда. Те указват както прогреса (от гледна точка на непроменимата линейна логика на материалното развитие), така и критичността на въздействието върху климата (от гледна точка на необходимостта ускорените темпове на намесата на човека в природата от последните десетилетия да бъдат регулирани). Кризисният момент, който е достигнат от човечеството – в топенето на ледниците, в глобалното затопляне, в повишаването на дела на въглероден диоксид, в покачването на морското равнище – не е просто обективна реалност, но започва да засяга и субективните възприятия, които, подобно на всяка една стресова ситуация, се люшкат между отрицание и паника. Но освен подредената причинно-следствена връзка при климатичните промени, съпоставена с трудната им управляемост, те съсредоточават в себе си и очевидния факт на взаимосвързаността на индивидуалното с колективното, на националното с глобалното, на познатото с непознатото.

**Старши комисар Александър Джартов, директор на дирекция «Държавен контрол и превантивна дейност» в Главна дирекция «Пожарна безопасност и защита на населението» на Министерство на вътрешните работи**

Изменението на климата има различни проявления, като сред тях са честотата и интензитета на възникване на бедствия. Съгласно доклад, изготвен от UNDDR и CRED (Human costs of disasters. An overview of the last 20 years.) броят на наводненията и бурите е нараснал значително спрямо периода 1980-1999 г. Също така, в рамките на последните 20 години, 6681 бедствия свързани с климата са причинили 510 837 смъртни случая и са засегнали 3.9 млрд. души.

Следва да се има предвид, обаче че в световен мащаб се наблюдава тенденция за намаляване на смъртността вследствие на бедствия, докато се отбелязва ръст на броя на засегнатото население и поминъка, особено в сектор земеделие, както и на причинените икономически загуби.

#### **Проф. д-р Виолета Божанова, Заместник-председател на Селскостопанската академия**

Климатичните промени се характеризират основно с повишаване на температурите; засушаване; повишаване на нивата на въглеродния диоксид; намаляване на валежите от сняг и снежната покривка и топенето на арктическите ледове и на ледниците по целия свят и свързаното с тези факти повишаване на нивото на световния океан. Анализирането на натрупаните метеорологични данни за дълъг период от време показват, че от края на 19-ти век досега температурата на въздуха в световен мащаб се е увеличила, а първото десетилетие на 21-ви век е най-топлият регистриран период. Над 10 от последните 15 години са измежду най-топлите за периода след началото на редовните инструментални метеорологични наблюдения – 1850 г.

Рискът от въздействието на изменението на климата не е равномерно разпределен в отделните региони на нашия континент. Така например от началото на XX-ти век насам валежите над Северна Европа са се увеличили с 10 до 40%, докато валежите в някои региони от Южна Европа са намалели с около 20%.

Според мен, повишената концентрация на парниковите газове в атмосферата в резултат на изгарянето на изкопаемите горива (въглища, петрол и газ), изсичането на горите, отглеждането на голям брой селскостопански животни, широката употреба на азотни торове и други е основната причина за глобалното затопляне.

Климатичните промени оказват негативно влияние върху земеделието в нашата страна. Например, реколтна 2019/2020 година беше изключително неблагоприятна за развитието на земеделските култури и особено за зимните житни видове, поради крайно недостатъчните валежи през есенно-зимния период и задълбочаващата се суша до навлизане на културите в стопанска зрялост; високите средни дневни и абсолютни максимални температури през зимните месеци; възвратните мразове при настъпване на важни фази от развитието на растенията и интензивни количества валежи при узряване. Най-сериозното намаление на добивите е отчетено в 10 области, които попадат в Североизточна и Югоизточна България.

#### **Поля Желязкова, студент четвърти курс по “Международни отношения”, УНСС**

Климатичните промени са естествен процес, който бива повлияван (вече и) от човешката дейност и който има много измерения, касаещи начина ни на живот. Пряко и твърде неблагоприятно, почти катастрофално, са засегнати въздуха, водата, флората, фауната – измеренията, които се отразяват на всяка една сфера в ежедневието ни – селскостопанство, сигурност и др. Освен прякото влияние, което имат, промените влияят и на политиките на наднационално ниво, а дори и на местно - в националните парламенти на държавите от Западна Европа се забелязва ръст на депутатите от зелени партии.

### **ВЪПРОС 2. КАКВИ МЕРКИ, СПОРЕД ВАС, СЛЕДВА ДА СЕ ПРЕДПРИЕМАТ ЗА СПРАВЯНЕ С НЕБЛАГОПРИЯТНИТЕ ПОСЛЕДИЦИ ОТ КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ?**

#### **Проф. Георги Рачев**

Следва да се предприемат политики в различни направления, като:

- Частичен или пълен отказ от използването на фосилни горива.

- Развитие на възобновяемите източници на енергия на нова основа. Например, получаване на водород от вода и складирането му за използване в последствие в промишлеността.
- Развитие на ядрената енергетика,
- Основно преустройство на всички видове транспорт.
- Въвеждане на нови прогресивни технологии в промишленото и градското строителството.
- Национални програми за залесяване и в същото време ограничаване на разработване на нови територии с цел развитие на растениевъдството, рязко понижаване обема на неизползваните храни, разумна мелиорация.

Обща слабост на международните подходи е липсата на стратегия по отношение на Световния океан и международните води. Договорките от парижкото споразумение не се изпълняват, а последната 25-та конференция за климата в Мадрид, която трябваше да финализира правилника на Споразумението за климата в Париж 2015, претърпя пълен провал.

### **Подполковник Светозар Босилков**

Според проучване на “Евробарометър“ от 2019 година става ясно, че българите са най-малко заинтересовани от темата за климатичните промени от всички европейци. Аз смятам, че именно от тук трябва да се започне – активно информиране на българската общественост относно цялостната същност на това предизвикателство и какви са последствията от него. Успоредно с това трябва да се повиши ангажираността на хората, като стане ясно, каква трябва да е тяхната активна роля, както в процеса на адаптиране към измененията в климата, така също и при смекчаване на негативните въздействия върху изменението на климата.

В Центъра за изследване, изграждане и усъвършенстване на способности на НАТО за управление на кризи и реагиране при бедствия (<https://www.cmdrcoe.org/>) сме се ангажирали пряко и с двата въпроса. Темата за климатичните промени и за влиянието им върху сигурността се разглежда, както в годишната ни международна конференция, така също и в курса „Климатичните промени и сигурността“, който организираме и провеждаме съвместно Европейския колеж по сигурност и отбрана.

### **Боряна Каменова**

Основна сфера на дейност е адаптацията към вече настъпили изменения на климата. Всички големи инвестиционни проекти трябва да са "устойчиви" към изменения климат, с допълнителни мерки за избягване на катастрофични явления като наводнения, свлачища, "горещи острови" в градовете и др. Министерството на околната среда и водите разработи Национална стратегия за адаптация и План за действие за периода до 2030 г. за всички сектори на икономиката и социалния живот с цел опазване на живота и здравето на хората и на материалните блага.

### **д-р Иво Цеков**

Борбата с хуманитарните и демографски измерения е едновременно борба с климатичните промени, с цел минимизиране на бъдещите вреди, и хуманитарна помощ на бедстващите региони и тяхното население. Поради своя глобален характер, тя следва да бъде координирана и поделена между всички държави на принципи отговарящи на справедливостта и възможността за личен принос. Тъй като това е изключително чувствителен въпрос за всяка страна, ефективното сработване на предвидените механизми не може да се гарантира. То може да се утвърди само при създаването на организация притежаваща правомощията да налага и изисква изпълнението на определените мерки и да координира съвместните усилия.

## **Теодора Полимерова**

Ограничаване (намаляване на емисиите на парникови газове) и адаптация (към вече случилите се и очаквани климатичните промени). И двете са от изключително значение и е необходимо да се изпълняват паралелно. Именно в тази връзка Столична община предприема конкретни действия в областта на изменението на климата още от 2011 г. с поемането на международен ангажимент за намаляване на емисиите на парникови газове с 22 % до 2020 г. спрямо нивата от 2007 г. В резултат на изпълнени проекти с европейско, национално и собствено финансиране, съгласно последната инвентаризация на емисиите на парникови газове към 2018 г. вече сме постигнали намаление на емисиите от 18,2%. Основните дейности, които изпълняваме и към момента са насочени към модернизацията на градския транспорт и развиването на мрежата на метрото, подобряване на енергийните характеристики на общинските сгради, подмяна на стари и не ефективни отоплителни уреди в домакинствата с екологични алтернативи, както и дейности за увеличаване на зеленината в общината.

Като естествено продължение на последователните политики свързани с изменението на климата, през 2018 г. Столична община се присъедини и към Глобалното споразумение на кметовете за климат и енергия, с което поехме амбициозната цел за намаляване на парниковите газове с 40 % до 2030 г. спрямо нивата им от 2007 г. В тази връзка в момента разработваме План за действие за устойчива енергия и климат 2021 – 2030 г.

## **д-р Мира Кънева**

Неблагоприятните последици от климатичните промени трябва да бъдат управлявани със знание – става въпрос и за тясно специализираното експертно знание, и за масовата информираност относно тях. Не е достатъчно просто осигуряването на достъп до надеждни данни, а е необходима критичност, този път в мисленето на обществото. Академичната среда предоставя такава възможност за „климатична съзнателност“ чрез включването на темата в общи или специализирани курсове (напр. „Глобално развитие“ в новия учебен план на специалност Международни отношения в Юридическия факултет на СУ), както и инициирането на дискусии, симулационни игри и под., в които се генерират идеи и политики от страна на младите хора. Социалното учене е част и от ежедневните усилия, например разделното събиране на отпадъци в университета, частичната дигитализация на учебното съдържание и научните прояви и др.

## **Старши комисар Александър Джартов**

Адаптирането към изменението на климата изисква активни усилия от цялото общество - публичен сектор, частен сектор, научна общност, доброволни формирования, организации с нестопанска цел и населението. С участието на ГДПБЗН беше разработена и в последствие бе приета от Министерския съвет Национална стратегия за намаляване на риска от бедствия 2018-2030 г. Стратегията следва глобалната рамка на ООН, т.е. преминаване от управление на бедствия към управление на риска от бедствия, като съответно отчита и изменението на климата. Във връзка с постигането на една от целите на стратегията „Постигане на устойчивост на обществото при бедствия“, към настоящия момент ГДПБЗН реализира проект по ОПОС, в рамките на който ще бъдат обучени почти 90 000 души (около 70 000 от тях са деца) с цел повишаване на степента на информираност и формиране на правилно поведение при възникването на наводнения;

## **Проф. Виолета Божанова**

Трябва да има промяна на досегашната концепция за развитие на икономика в света, която основно разчита на изкопаеми горива и генерира големи количества отпадъци и да се премине

към възобновяеми енергийни източници и оползотворяване на отпадъците. Това в най-пълна степен е отразено в идеята за преминаване от линеен модел на икономика към кръгов модел на биоикономика. Биоикономиката обхваща производството на възобновяеми биологични ресурси и тяхното превръщане в храни, фуражи, биологични продукти и биоенергия.

Преминаването към биоикономика изисква създаването на специализирана стратегия и план за действие от всяка една страна. Селскостопанска Академия участва в изпълнението на проект „Насърчаване на устойчива кръгова биоикономика в страните от Централна и Източна Европа “BIOEASTSUP”, финансиран по Програма Хоризонт 2020. Основната цел на проекта е да се стимулира стратегическото мислене и международното партньорство за разработване на национални стратегии за кръгова биоикономика в страните от Централна и Източна Европа и да се разработи консолидирана Програма за стратегически изследвания и иновации (SRIA) в областта на биоикономиката. Подобна промяната в модела изисква сериозни политически и финансови действия, които до голяма степен Европейският съюз започва да инициира чрез изготвяне на визии, приемане на стратегически документи и финансови инструменти, като Зеленият пакт, представляващ набор от политики, целящи трансформация на икономиката с цел превръщане на Европа в климатично неутрална територия до 2050 г. През пролетта на тази година беше финализирана и стратегията “От фермата до трапезата“, насочена към аграрния сектор и целяща създаване на справедлива, здравословна и екологосъобразна продоволствена система.

Друга, не по-малка важна промяна, която трябва да бъде извършена във връзка със справяне с климатичните изменения е промяната в нагласите и потребителските навици на всеки един от нас. Необходимо е да преосмислим консумативния дух, който доминира в обществото и да осъзнаем как всекидневните избори, които всеки един от нас прави по отношение на храна, дрехи, транспорт и др. влияят върху природата и климата.

### **Поля Желязкова**

Необходима е по-мощна образованост и информираност по темата, тъй като бъдещите поколения са застрашени. Опазването на Земята не би следвало да е призив, а съзнателен начин на живот. Мерките трябва да са свързани с дефиниране на най-преките рискове и изграждане адекватен план за справяне с тях; създаване на стратегия за преобразуване на икономиката в България така, че държавата да не бъде осакатена от наднационалните политики; поощряване рециклирането; борба с незаконната сеч и злоупотребите на големите предприятия и др.

## **ВЪПРОС 3. КАКВИ СА ПЕРСПЕКТИВИТЕ ПРЕД БЪЛГАРИЯ В ОБЛАСТТА НА ПРОМЕНЕТЕ В КЛИМАТА И КАКВИ СА ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВОТА И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ПРЕД СТРАНАТА?**

### **Проф. Георги Рачев**

Средиземноморието като географски район е сравнително слабо засегнато от глобалното затопляне и съвременните климатични промени. В това отношение районът на Балканския полуостров и по-специално територията на България не правят изключение. Няма съмнение, че през следващите години установените тенденции на климатични промени ще продължат. Това налага изработване и приемане на дългосрочна програма за адаптиране на отделните сектори на националното ни стопанство, към съвременните климатични промени. Програмата не трябва да е подчинена на краткосрочни икономически интереси и моментни решения, а на дългосрочните интереси на нацията.

Едно от най-важните решения на тази програма е ясното разделение на отговорностите между

държавните институции и местната власт с отчетане на следните основни фактори:

- Българската енергетика е силно зависима от лигнитните въглища. Въпрос на време е нашите ТЕЦ-ове да станат проблем номер едно за страната. Необходима е цялостна стратегия за въвеждане на зелени, нисковъглеродни политики в българската енергетика и цялостния енергиен баланс на българския гражданин.
- Активен информационен контакт с обратна връзка с гражданското общество при прилагането на програми свързани с политики по адаптация с климатичните промени.
- Приемането на дългосрочни данъчни политики за реорганизиране на всички видове транспорт.
- Преосмисляне на селскостопанската политика на базата на подпомагане на доставката на традиционни храни в светлината на развитие на международния туризъм.
- Цялостно преосмисляне на политиките по управление на водите

### **Подполковник Светозар Босилков**

Промяната на климата оказва натиск върху средата на сигурност. Такива природни явления, като бури, урагани, проливни дъждове, високи температури и последвалите разрушения, наводнения, суши и пожари оказват негативно влияние върху начина на живот на хората. Тази екстремност на природните явления се повишава с измененията в климата, поради което става все по-трудно хората в различни краища на света да осигурят нормален живот за себе си и семействата си. И точно тогава една малка искра, която може да е свързана с климата, например продължителна суша и последвалата криза може да се разрасне, и да се разпростре извън държавата или географския регион, като ще въздейства негативно на различните аспекти на сигурността.

Предизвикателствата пред страната ни не са малко, като се има предвид ниската заинтересованост на българските граждани от промените в климата. Следва по-активно да се провеждат политики за запознаване и ангажиране на обществото с темата, както и за провеждане на проактивни действия за да не бъдем накрая притиснати от обстоятелствата.

### **Боряна Каменова**

За да отговори на изменението на климата и новите цели в ЕС, България трябва изцяло да трансформира икономиката, енергетиката, транспорта и селското стопанство. Това е огромно предизвикателство от гледна точка на необходимите финансови ресурси, експертиза и работна сила. Същевременно имаме възможността да се поучим от грешките и опита на останалите държави членки на ЕС, да избегнем междинните етапи и да изведем нашата икономика и енергетиката на по-високо ниво с помощта на нови технологии, цифровизацията и обучението, образованието и развитието на науката.

### **д-р Иво Цеков**

Въпреки че изглежда сякаш не е в епицентъра на климатичните изменения, България също няма да остане встрани от тези стихийни процеси. По-мрачните прогнози говорят за крайности между засушаване и проблеми с наводнения през следващите десетилетия. Ето защо колкото по-рано бъдат идентифицирани основните проблемни зони, толкова по-бързи и ефективни ще бъдат взетите мерки. В същото време, като държава с изключително благоприятен климат, България може да търси своето естествено място в областта на алтернативните енергийни източници.

## **Теодора Полимерова**

Като пълноправен член на Европейския съюз България е част от всички инициативи в областта на изменението на климата. Основните перспективи пред страната ни са свързани с реализацията на Европейската зелена сделка и намирането на правилния баланс в социално, икономически и екологичен аспект за постигане на амбициозната цел за въглеродна неутралност към 2050 г. Европейските и националните цели по климата са изключително амбициозни и тяхното постигане изисква усилия, капацитет и действия от всички участници в обществения живот – държавни институции, местни власти, бизнес, научни среди, образователни институции, но и от всеки един от нас, като граждани.

## **д-р Мира Кънева**

За България предизвикателство би било да приведе в действие мултисекторния подход при изготвянето и осъществяването на политики в областта на климатичните промени, без това нито да бюрократизира излишно процеса, нито да разпилява институционалната енергия. Задължително е умелото съчетаване на експертния потенциал за извличане на максимума, от една страна (например при изготвянето на позиции за международни климатични преговори, оценки на въздействието в социалната област, проекти за гражданска ангажираност) и политическата инерция на съобразяване с минимума, от друга, под формата на стратегически последователна и икономически рентабилна политика. Един страничен ефект, който трябва да се отчита в „противопоказанията“ на климатичните промени, е евентуалната поляризация на обществото, което лесно може да бъде експлоатирано от популистки партии и радикални организации без адекватно светоусещане за рисковете от климатичните промени като явление и като дискурс.

## **Старши комисар Александър Джартов**

Трудно е да се очертаят точните измерения на опасността от бедствия, в следствие от глобалните климатични промени. Резултатите от досегашните изследвания на проблема са доста несигурни, но показват, че глобалните промени ще доведат до значителни изменения в климата и в хидроложкия режим на обширни територии от Европа, в т.ч. и в България. Според направената оценка в доклад на Европейската агенция по околна среда (EEA Report No 1/2017 Climate change, impacts and vulnerability in Europe 2016: An indicator-based report), до 2080 г. огромни райони в редица европейски страни, сред които и България, ще бъдат обект на увеличаване на вероятността от възникване на опасност от най-малко 20 % при три или дори четири от разгледаните седем опасности свързани с климата (топли вълни, студени вълни, суши, горски пожари, речни наводнения, крайбрежни наводнения и бури.). В този контекст е изключително важно да се осигури възможност за информирано взимане на решения, т.е. същото да се основава на систематизирани данни. Изграждането в България на система за измерване, съхраняване, споделяне и предоставяне на данни за загубите от бедствия, и информация за последиците върху икономиката, социалния сектор, здравеопазването, образованието, околната среда и културното наследство е една от предпоставките да постигнем устойчивост на нашето общество при бедствия.

## **Проф. Виолета Божанова**

Бих ограничила обхвата на отговора само върху областта на земеделието. Производството на земеделски култури е силно зависимо от климата и от климатичните промени. Според последния доклад на Световната банка за развитие (WBDR), публикуван в началото на 2019 г., се очаква българското земеделие да бъде силно повлияно от изменението на климата понастоящем и през следващите 20-30 години.

Климатичните промени, свързани с повишаването на температурата на въздуха и засушаването, са важни фактори, които понижават продуктивността и влошават качеството на земеделските култури. Използването на адаптирани култури и сортове се предлага от Организацията на обединените нации за прехрана и земеделие (FAO) като една от интелигентните практики за намаляване на риска от климатичните промени, запазване на почвата и водите. Използването на устойчиви на болести и неприятели и добре адаптирани към почвените и климатичните особености на отделните райони сортове земеделски култури води освен до намаляване на загубите от засушаване, ниски и високи температури, но и до намаляване на употребата на пестициди и като цяло оставя по-нисък екологичен отпечатък. Според едно ново изследване около 33 % от преките емисии на въглероден диоксид в Европа са намалени, благодарение на растителната селекция. Не случайно в Стратегията от Фермата до трапезата на ЕС се подчертава, че в основата на една устойчива хранителна система е наличието на разнообразие от добре адаптирани сортове.

В тази връзка е наложително да се предприемат специални мерки от страна на държавата за стимулиране на изследванията и за модернизиране на научната инфраструктура в областта на растителната генетика и селекция. Необходимо е да се модернизира процеса по създаване на нови сортове от икономически важни култури с потенциал да устояват на промените на климата и съвременните агроклиматични условия (суша, мраз, наводнения, топли вълни), притежаващи конкурентни добиви и качество чрез прилагане на съвременните методи на прецизната селекция, базирана на геномни, фенотипни и метаболомни анализи.

В заключение искам да подчертая, че едно от сериозните предизвикателства във връзка със справяне с климатичните промени и осигуряването на продоволствената сигурност на страната е осъзнаването от политици, инвеститори и от цялото общество, че вложенията в областта на селекцията и производството на семена от български сортове земеделски култури, добре адаптирани към регионалните климатични условия, могат да генерират значителна икономическа и по-широка обществена възвръщаемост в т.ч. и допълнителни екологични и социални ползи.

## **Поля Желязкова**

Основните предизвикателства и възможности произтичат от географското разположение на страната - България е един от фронтите за евентуалните климатични мигранти, които искат да достигнат ЕС. В същото време България има възможността или активно да се въвлече в енергийните проекти (газопроводи от Азия), или да бъде пример за подражание на Балканите за държава със силна еко политика. Страната ни е изправена пред избор - адаптация или бавна гибел.

Що се отнася до младите, също трябва да се направи избор: трябва ли да се образуваме и да бъдем гласът на разума, или не? Трябва ли да изискваме пренареждане на приоритетите, или не? Това, което можем да направим, е да служим за пример и със своите действия да създадем промяна.

## **Пакет от препоръки**

Настоящите цели и предложения бяха изготвени и приети от участниците в конференцията „Климатичните промени и сигурността – гласът на младите за преодоляване на предизвикателствата“, проведена на 19 и 20.10.2020 г.

### **ЦЕЛ 1. По-добра информираност на хората, особено младите, за промените в климата, за пораждащите ги причини и за последиците от тези промени за Земята и човешките общества**

- Осигуряване на повече часове в училище и в университетите, които представят промените в климата и последиците от тях;
- Работа чрез ролеви модели с най-малките, като бъдат включени спортисти, инфлуенсъри, актьори, музиканти и други, които да обогатят културата на децата в тази област.
- Стимулиране на аналитична и изследователска работа в училище и университетите, насочени към изследване на климатичните промени и последиците от тях;
- Стимулиране медиите да публикуват повече материали за климатичните промени;
- Провеждане на специализирани конференции и дискусии с участието на представители на различни институции, НПО и академичните среди.

### **ЦЕЛ 2. По-добра информираност за усилията, които се полагат от международни организации за преодоляване на негативното въздействие на редица човешки дейности върху планетата и за борба с негативните въздействия на климатичните промени**

- Организиране на дни за представяне на политиките по отношение на климатичните промени и мерките, които одобряват ООН, ОССЕ, ЕС и други организации;

### **ЦЕЛ 3. Активно отношение на всички хора, особено на младите, за въздействие върху политиките за намаляване на вредните въздействия на човешките дейности върху земята и климата.**

- Насърчаване на младите хора да се включват в различни инициативи и дейности, насочени към опазване на околната среда;
- Ангажиране на социалните мрежи Facebook, Instagram, YouTube, Viber за информиране на хората, особено младите, за различни инициативи в областта на опазване на околната среда.
- Привличане на инфлуенсъри към каузи, свързани с опазване на околната среда и климата.
- Активна борба с фалшивите новини в сферата на климатичните промени.
- Подпомагане създаването на еко-клубове в училищата като форма на извънкласна дейност.

### **ЦЕЛ 4. Изграждане на култура за опазване на околната среда**

- Възпитание на хората още от най-ранна възраст да опазват природата;
- Провеждане на безплатни публични беседи в планините, курортите и парковете;
- Преосмисляне на учебната програма – създаване на допълнителен учебен предмет, в който да се изучават основните процеси при формирането на климата и тяхното влияние
- Промоцирането на 'zero waste' културата
- Поставяне във всяко учебно заведение на кошове за разделно събиране на отпадъци с образователна цел и формиране на съответната култура на поведение.

**ЦЕЛ 5. Осигуряване на достъп до правдоподобна информация за екологични проблеми и кризи в отделни региони и в цялата страна**

- Предоставяне на повече информация на страниците на държавните институции за екологични и други дейности в тяхната компетентност;
- Използване на социалните мрежи и други медии за публикуване на различни материали, изобличаващи дейности или бездействия на хора и организации, водещи до замърсяване на околната среда, нарушаване на екологичното равновесие или имащи зловредно влияние върху климата

**ЦЕЛ 6. Осъвременяване на екологичното законодателство, екологични мерки и въвеждане на европейските регламенти в областта на опазване на околната среда и борбата с климатичните промени**

- Въвеждане на по-строги мерки за контрол на дейностите, които са потенциално опасни за околната среда;
- Предприемане на по-строги мерки за наказание на дейности, застрашаващи околната среда;

**ЦЕЛ 7. Развитие на екологично-съобразна икономика**

- Поетапно закриване на замърсяващи природата мощности, като това да става плавно с извеждане на тези мощности от експлоатация и пренасочване на работната ръка към други сфери чрез образователни и квалификационни програми;
- Поетапно превръщане на България в балкански или европейски лидер в областта еко-туризма.
- Информационни кампании за възможности, които предоставя ЕС и други донори за преминаване към екологично-съобразни производства и извеждане от експлоатация на замърсяващите мощности.
- Насърчаване и финансиране на инициативи, като „Моят зелен град“, „Моят зелен квартал“ чрез които да се засаждат растения от живущите /в допълнение към усилията на местните власти/
- Поетапно превръщане на България в балкански и европейски лидер в областта еко-туризма.

**ЦЕЛ 8. Насърчаване на „зеленото предприемачество“**

- Създаване на ежегоден конкурс за „зелено изобретение“;
- Система за опростяване на данъци на фирми, които произвеждат с минимални въглеродни емисии;
- Държавно финансиране за висшите учебни заведения, които предлагат специализация в направления с недостиг на специалисти;
- Субсидиране на бизнеси за придобиване на по-енергоефективни производства.

**ЦЕЛ 9. Поддържане/опазване на горите и стимулиране допълнително залесяване, където е възможно**

- Активни действия от страна на икономическа полиция и отговорни ведомства, съвместно с прокуратурата, за да се намали драстично или спре незаконната сеч;
- Промяна на законовата уредба така, че обезлесяването да бъде отделен тип престъпление, което да има тежки последствия;
- Ежегодни кампании за засаждане на дръвчета;
- По-добър и навременен мениджмънт на горите.

**ЦЕЛ 10. Промяна в начините за добиване на енергия, за да се намалят емисиите на CO<sub>2</sub> – стимулиране употребата на нови технологии**

- *Инвестиции от ЕС в провеждането на научни изследвания и опити за създаване на нови технологии;*
- *Провеждане на семинари и обучения за представяне на новите технологии;*
- *Въвеждане на мерки за стимулиране/постигане на по-голяма енергийна ефективност.*

**ЦЕЛ 11. Стимулиране на развитието на „кръгова икономика“ и рециклиране на по-голям процент от отпадъците**

- *Стимулиране на малкия бизнес, който е насочен към предлагане на екологично ефективни стоки – за бита, строителството и други.*
- *Увеличаване на таксата за обикновените найлонови торби;*
- *По-широка употреба на торби за многократна употреба;*
- *Законодателни промени, които да спрат складирането на опасен боклук от фирми на територията на страната, както и търгуването с боклук на територията на страната;*
- *Насърчаване на нова национална кауза, която да накара хората да рециклират или поне събират разделно;*
- *Създаване на информационни кампании сред населението над 30г. възраст за ползите от разделното събиране/рециклирането.*

**ЦЕЛ 12. Постигане на кардинална промяна в транспорта, особено в големите градове**

- *Стимулиране използването на градски транспорт;*
- *Изграждане на „Зелен обръч“ от електрически влакове, който да върши работата на околновръстен път, свързвайки парковете на София;*
- *Закупуване на средства за обществен транспорт на ток или природен газ;*
- *Създаване на довозващи линии до основните транспортни коридори (метрото и основните автобуси/тролейбуси)*
- *Да се намали употребата на лични автомобили в големите градове и в частност в София като се прилагат различни мерки на ограничения и стимули.*
- *Подобряване на пътната инфраструктура.*
- *Стимулиране на използването на велосипеди в големите градове.*
- *Синхронизиране на светофарните уредби съобразно дневния трафик.*

**ЦЕЛ 13. По-строг мониторинг на всички водоизточници и вододайни зони в страната**

- *Контрол над всички големи естествени водоизточници в страната/реки и езера с цел опазване на чистотата на водите им;*
- *Контрол над всички изкуствено създадени водосборни зони /язовири/ с цел недопускане на източването или преливането им;*
- *Поставяне на акцент върху политиките за опазване и разработването на геотермалните източници в страната ни;*

